

Pohjolan poliittista kulttuuria

Scandinavia in the Age of Revolution. Nordic Political Cultures, 1740–1820. Toim. Pasi Ihalainen, Michael Bregnsbo, Karin Sennfeldt ja Patrick Winton. Ashgate 2011. 404 s.

Teoksessa käsitellään ajanjaksoa, joka voidaan länsieurooppalais-

pohjoisamerikkalaisesta näkökulmasta oikeutetusti määritellä valankumouksien aikakaudeksi. Erityisesti poliittinen kulttuuri muuttui tuona aikana joko hallitsijoiden ja muiden poliittisten toimijoiden yhtäkkisten vallanvaihdosten tai hitaampien yhteiskunnallisten muutosten takia. Oma vaikutuksensa oli myös sillä, että samalla muuttuivat käsitykset politiikan ja siinä toimimisen luonteesta ja ehtoista. Kolmian yli kahdenkymmenen artikkelin kirjoittajina on historiantutkijoita kaikista Pohjoismaista. Teos jakautuu neljään osioon. Ensimmäisen osion viides artikkelissa käsitellään aihetta ”The crisis and renewal of monarchy”. Painopiste on ajallisesti 1700-luvun loppupuoliskossa; tämä koskee etenkin kolmen tanskalaisen kirjoittajan artikkeleita. Seuraavassa seitsemän artikkelin osiossa käsitellään pääasiassa kansallisella tasolla käytyä poliittista debattia. Kolmas osio tarttuu neljän artikkelin voimin aiheeseen ”Commercial interests and politics 1730–1815”. Nyt mukaan on otettu myös Norja, Suomi ja Islanti. Viimeisessä osiossa paneudutaan poliittiseen osallistumiseen ja poliittiseen muutokseen eri yhteiskunnallisissa kerroksissa tutkittuna ajanjaksona. Neljä tämän osion artikkeleista käsittelee Tanskan ja Norjan suhteita, ja yhdessä artikkelissa tutkitaan Tukholman poliittista kulttuuria.

Kuten yleensä koottaessa antologioita konferenssien tai workshopien yhteydessä, tälläkin teoksella on omat ongelmansa. Ne johtuvat yleensä siitä, että yksittäiset tutkijat, joilla voi kyllä olla samoja kiinnostuksenkohteita, eivät työskentele samassa projektissa tai saman ohjelman puitteissa eivätkä siten yhteisten julkilausuttujen lähtökohtien ja tavoitteiden mukaan. Tällöin ei yleensä synny myöskään yhteismittallisia tutkimusongelmia, minkä tämänkin antologia osoittaa. Jos tarkastellaan artikkelien maan-

tieteellistä kattavuutta, vain muutama niistä koskee Norjaa ja vielä harvempi Islantia ja Suomea. Samanlainen vinoutuma syntyy myös siitä, että pääosa kirjasta käsittelee valtiollista politiikkaa, kuninkaan valtaa, hovia ja valtiopäiviä sekä poliittista kulttuuria, joka näissä olosuhteissa kehittyi pääasiassa Kööpenhaminassa ja Tukholmassa. Teoksen painopiste on pikemminkin käsite- ja ideahistoriallisessa lähestymistavassa kuin kulttuurihistoriallisista lähtökohdista tehdyssä poliittisten käytäntöjen tutkimuksessa, vaikka sekin on mukana. Paikallispolitiikkaan kiinnitetään suhteellisen vähän huomiota erityisesti Ruotsin, Suomen ja Islannin osalta. Niinkin tärkeät seikat kuin erot päätöksentekorakenteissa tai miten käsitys edustavuudesta muuttui tutkittuna ajanjaksona ja mikä merkitys näillä oli poliittiselle kulttuurille saavat myös suhteellisen vähän huomiota. Tapa, jolla poliittiset muutokset asetetaan valankumousten viitekehukseen, on kiitoksen arvoinen, vaikka hämmästyttävintä tässä yhteydessä on ehkä se, että kansan kapinoinnin ja protestoinnin muotoja käsitellään niin vähän, vaikka niitä kaikesta huolimatta esiintyi sekä kaupungeissa että maaseudulla.

Kirjan toimittajat määrittelevät poliittisen kulttuurin seuraavasti: ”By ‘political culture’ we refer to the norms, values, concepts, discourses and practices that surrounded political thought and action” (s. 3).

Määritelmä on laeva ja pitää sisällään erilaisia näkökohtia yhteiskuntaelämästä. Useat artikkelit tarjoavat mielenkiintoisia analyysia ja poliittisen kielen muutoksista, esimerkiksi merkityssiirtymistä, joita tapahtui tutkittuna aikakautena useiden keskeisten poliittisten käsitteiden kuten valistuksen, vapauden ja kansalaisuuden sisällöissä. Yhdessä artikkelissa analysoidaan erityisesti sukupuolen käsittelyä

poliittisessa debatisissa. Muissa artikkeleissa sitä vastoin keskitytään tiedonlevitykseen ja tiedon saataavuuteen ja pohditaan samalla myös painovapauden merkitystä. Erityisen innovatiivinen on tutkimusote, jolla koetetaan ottaa huomioon taloudelliset intressit ja osoittaa niiden rooli poliittisessa kulttuurissa. Tämä on kuitenkin lähtökohdina vain pienessä osassa teosta, mutta sitä olisi voinut soveltaa laajemmin koko yhteiskuntatalouteen ja sen muutokseen sijaan, että keskitytään vain kaupallisiin intresseihin ja niiden vaikutukseen. Keskustelua kannataisi käydä erityisesti siitä, millaiset muutokset maanviljelyssä vaikuttivat poliittiseen kulttuuriin, eli kuinka aatelin ja talonpoikien voimasuhteiden muuttuminen suhteessa toisiinsa ja muihin yhteiskuntaluokkiin vaikutti politiikkaan.

Kaikkiaan kolmessa artikkelissa käsitellään politiikkaa ja sukupuolta. Paitsi edellä mainittua artikkelia, joka käsittelee sukupuolesta ja sukupuolikonstruktoista käytyä debattia Ruotsissa, aiheina ovat mieheys ja poliittinen kulttuuri 1700-luvun Tukholmassa sekä naisten mahdollisuudet saada vaikutusvaltaa Norjassa. Viimeksi mainitussa artikkelissa tarkastellaan Norjassa äänioikeuteen tehtyä muutosta vuoden 1814 jälkeen; äänestäjän sukupuoli muotoiltiin uudelleen siten, että se sukupuolineutraaliksi määriteltynä käsitti vain miehet. Tukholmaa käsittelevässä artikkelissa tutkitaan ehkä laajimmin politiikkaa kulttuurihistoriallisessa merkityksessä, ja lukijalle tarjotaan jännittäviä oivaluksia siitä, kuinka teot ja pukeutuminen välittävät symbolisesti lautuneita poliittisia merkityksiä. Kokonaisuutena kirja olisi hyötynyt, jos useampi artikkeli olisi käsitelty keskeisiin poliittisiin käsitteisiin ja niiden muutoksiin liittyvää sukupuolinäkökulmaa. Erityisesti olisi kannattanut tutkia, mitä merkitystä poliittisissa käytännöissä

tapahtuneilla muutoksilla oli sille, että politiikan sukupuoli määriteltiin uudelleen. Aikaisempi tutkimus on esimerkiksi osoittanut talouden keskeisen merkityksen poliittiselle säädylle – aatelille – varhaismodernina aikana. Naisten vaikutusvalta oli etupäässä epämuodollista, mutta samalla kyse oli institutionalisoidusta ja lahjojen antoon perustuvasta monimutkaisesta järjestelmästä, jossa naisten odotettiin toimivan omien verkostojensa tai omien miestensä välityksellä. Tutkimus on myös osoittanut, että tässä poliittisessa kulttuurissa tapahtui 1700-luvun aikana siirtymä talouteen perustuvasta poliittisesta käytännöstä yksilökeskeisempään käytäntöön.

Eräs tärkeä poliittisen kulttuurin näkökohta on siis se, että epäviralliset suhteet ovat keskeisiä valtaa luovia suhteita. Kirja kokonaisuudessaan osoittaa, että tämä päti riippumatta siitä, säädettiinkö perustuslaissa vallanhaltijaksi vahva yksivaltias hallitsija vai vahvat valtiopäivät. Parhaiten tämä käy ilmi artikkelissa Tanskan kuninkaan henkilöäkäristä ja ministeristä Johann Friedrich Struenseesta. Yhtenä selityksensä Struenseen epäonnistumiselle esitetään sitä, että hän ei koskaan tajunnut epävirallisten valtarakenteiden merkitystä yrittäessään toteuttaa omaa ohjelmaansa eikä ymmärtänyt, että peruslakia ei pitänyt lukea kirjaimellisesti. Toinen epävirallisten suhteiden merkitykseen liittyvä tärkeä näkökohta on, miten fyysinen läheisyys valtaan vaikutti poliittiseen kulttuuriin. Esimerkiksi yhdessä artikkelissa osoitetaan, että pystyäkseen vaikuttamaan keskeisiin päätöksiin norjalaiset kauppiat käyttivät erilaisia strategioita kuin tanskalaiset. Vaikka kirjassa sovelletaan tietoisesti erilaisia vertailevia lähestymistapoja, ja joissakin artikkeleissa tehdään vertailuja sekä Tanskan ja Ruotsin että muun (Länsi-) Euroopan välillä, laajemmalla systemaattisella vertailulla olisi voinut

päästä vielä parempiin tuloksiin. Esimerkkinä mainittakoon tanskalaisia talonpoikia käsittelevä artikkeli kirjan viimeisessä osiossa: olisin mielelläni nähnyt siinä myös systemaattisen vertailun ruotsalaisten ja tanskalaisen talonpoikien poliittisten kulttuurien välillä. Vaikka erot olivat suuria (esimerkiksi itsenäisillä ruotsalaisilla talonpojilla oli oma edustus valtiopäivillä), artikkeli osoittaa tanskalaisten ja ruotsalaisten talonpoikien poliittisissa kulttuureissa silmiinpistäviä yhtäläisyyksiä. Näillä oli luultavasti merkitystä Tanskan talonpoikaisuuden kykyyn järjestäytyä ja nousta itsenäiseksi ja tärkeäksi taloudelliseksi ja poliittiseksi toimijaksi, silloin kun se tuli poliittisesti mahdolliseksi.

– ÅSA KARLSSON SJÖGREN